

Ана Римар Симуновић*

Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Одсек за русинистику

Тијана Балек**

Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Одсек за славистику

УДК 882.09(470.344) Ајги
G.:821.161.2(497.113) Šanta N.
doi: 10.19090/rs.2023.7.59-76

Оригиналан научни рад
примљен 05.09.2023.
прихваћено за штампу 01.10.2023.

СТВАРАЊЕ СВЕТА КРОЗ ПОЕЗИЈУ Г. АЈГИЈА И Н. ШАНТЕ

Рад је оријентисан на покушај компаративне анализе начина на који два аутора, чувашки песник Генедиј Ајги и русински писац Никола Шанта, приступају мотиву стварање света. У раду су представљени основни подаци о русинској и чувашкој књижевности, стога што у оквиру држава у којима живе и Чуваши и Русини представљају мањинско становништво. Осим тога, посебна пажња је посвећена биографским подацима ових песника, јер је реч о представницима малих односно регионалних књижевности, те је неопходно нагласити значај писања и објављивања Шанте и Ајгија како на њиховим матерњим језицима, тако и на језицима држава у којима живе и/или пишу. И Шанта и Ајги заузимају ставове да путем своје поезије стварају нов свет који настаје пред очима њихових читалаца, а настојаћемо да покажемо да, иако пишу на језику мале књижевности, оба песника и у преводу на друге језике преносе универзалне тајне живота и света.

Кључне речи: Генедиј Ајги, Никола Шанта, чувашка књижевност, русинска књижевност, регионалне и мале књижевне традиције.

УВОД

Стварање света представља, можемо рећи, неугасиву и непресушну тему промишљања и дискусија, што налази одраза и у стваралаштву многих песника и прозаиста. Овај рад посвећен је покушају описа мотива стварања света у стваралаштву двају песника – чувашког Генедија Ајгија и русинског Николе Шанте.

У раду ће се, на примеру одабраних песама двају аутора, указати на начин сликања свакодневне стварности, односно настојаћемо да утврдимо разлике у сагледавању свакодневице кроз призму песника, са једне стране, и обичног човека, са друге. Посебан акценат биће на виђењу поезије као

---

* anarsimunovic@ff.uns.ac.rs

** tijana.balek@ff.uns.ac.rs

стварања света уз Божију помоћ, које је присутно у песмама и једног и другог песника.

Значај и актуелност датог истраживања, према нашем мишљењу, састоји се у томе што је реч о двама песницима који су, пишући на својим матерњим, уједно и мањинским језицима, оставили, тј. остављају, не само изузетно драгоцену литерарну грађу већ и значајан допринос очувању, а свакако и популаризацији, тих језика.

ОСНОВНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ РЕГИОНАЛНИХ И МАЛИХ КЊИЖЕВНИХ ТРАДИЦИЈА – НАПОМЕНЕ О ЧУВАШКОЈ И РУСИНСКОЈ КЊИЖЕВНОСТИ

На самом почетку треба дефинисати појам „малих књижевних традиција”, који преузимамо од Јулијана Тамаша, ослањајући се на монографију *Величина малих, поетика регионалних и малих књижевних традиција* (Тамаш, 2008). Користећи појмове „малих” и „великих” традиција и заједница које су њихови носиоци, Ј. Тамаш подразумева њихову малобројност или многобројност, „а никако њихову културну и стваралачку потентност и значај” (Тамаш, 2008: 6).

Русински језик А. Д. Дуличенко сврстава у микројезике, међу којима се налазе градишћанско-хрватски, молиско-хрватски, чакавски, кајкавски, банатско-бугарски, кашупски и др. Наведени (микро)језици представљају говоре који имају књижевну норму, али је она недовољно обавезујућа, односно то су језици који имају регионални значај (према Тамаш, 2008: 8). Без обзира на наведене тешкоће, књижевности мањинских народа успевају да одрже своју усмену и писану књижевну традицију. Ј. Тамаш сматра да књижевно дело „мора да садржи значајну меру иновација, односно индивидуалну димензију” како би могло да заузме високо место у књижевности (Тамаш, 2008: 11). Он такође наглашава да док књижевност функционише као разумевање света у језику, дотле све књижевности, како оне које спадају у ред тзв. „великих”, тако и „мале”, имају свој смисао, те нема књижевних појава које би се сместиле у центар или на периферију у вредносном смислу (Тамаш, 2008). Анализирајући поетике малих и регионалних књижевних традиција, Ј. Тамаш је одабрао дванаест писаца који, према његовом мишљењу, показују величину малих. Међу њима су Фредерик Мистрал, Рабиндранат Тагоре, Мирослав Крлежа, Исак Башевис Сингер, Хавријил Костељник, Габријел Гарсија Маркес и писац, чије ствараштво анализирамо у датом раду – Генадиј Ајги. „Сви они су најмање

билингвални, уз језик национа ка коме гравитирају, истрајно се држе сопственог изворног језика” (Таташ, 2008: 144).

Овакав поглед на књижевности писане на језику заједнице којој не припада велики број људи даје могућност свим писцима, без обзира на језик на ком стварају своја књижевна дела, да постану светски писци јер, према Таташу, светски писац је онај који „актуелизује и модификује светску традицију, које асимилиује и превазилази хоризонт светске књижевности индивидуализовањем, и, истовремено, универзализовањем својих значења” (Таташ, 2008: 15).

Проучаване мањинске књижевности (русинска односно чувашка) су у блиском додиру и непрестаном преплитању са књижевностима и језиком (српским односно руским) доминантним на територијама на којима њихови ствараоци живе.

Наиме, чувашка књижевност и чувашки језик били су у периоду средњег века под снажним утицајем језика Волжских Бугара, те би се могло рећи да се до друге половине 18. века и не бележи уметничка чувашка књижевност (строго је оријентисана на бугарску традицију), а потом наступа период њеног развоја и све јачег утемељивања. Наиме, како тврди О. Студенцов ослањајући се на С. Горског, чувашка писменост настаје између 1730. и 1860. године (Gorskij, 1959 према Studencov, 2012: 262). Међутим, како је језик тесно повезан с књижевношћу, дошло је и до промена у језику – чувашка писменост се, почев од 19. века, развијала на правописним основама руског језика, што је додатно приближило чувашку књижевност руској. Потпуни преокрет у развоју чувашке књижевности условљен је романима Ивана Јуркина *Богатство* и *Човек је сит, али су му очи гладне* (рус. *Богатство* и *Человек сит, но глаза его голодные*) објављених на самом крају 19. века, да би у наредном столећу развој наставио свој узлазни пут, што је и резултирало плодним стваралачким резултатима многих песника (К. В. Иванов, Т. К. Кирилов, М. Сеспел, П. П. Хузангај, Г. Н. Ајги и др.) и прозаиста (Л. Ј. Агаков, Г. В. Краснов, Е. Н. Лисина (сестра Г. Ајгија), В. В. Синичкин итд.), тј. у најопштијем смислу, посленика који су на најбољи начин ширили своју културну традицију не само у оквиру граница СССР-а, него и у свету. Наравно, побројани аутори стварали су и на руском језику али су славу стекли пишући на свом матерњем језику, те су читавог живота, укључујући и Г. Ајгија, првенствено важили за чувашке ствараоце.

Премда су карактеристике чувашке књижевности представљене у најопштијим цртама, може се запазити да је она пролазила кроз разне

неповољне развојне околности, али је одолевала препрекама и заслужено постала цењена и ван територија некадашњег СССР-а.

Прва књига на русинском народном језику објављена је 1904. године, њен аутор је Хавријил Костељник¹, који је такође и аутор прве граматике русинског језика² (1923), коју је написао на захтев оснивача Русинског народног просветног друштва. РНПД је основано 1919. године, а његовим формирањем постављени су темељи за развој образовања, културе и науке Русина (Таташ, 1984). До почетка 20. века књижевни језик Русина био је црквенословенски и тзв. јазичије³. Тек након распада Аустроугарске и стварања Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, уследило је оснивање Русинског народног просветног друштва (1919), које је отворило пут даљег развоја русинског језика и књижевности. Управо у овом периоду доминантна функција књижевног текста били су национално вредновање и забава, а писци из редова РНПД-а поставили су темеље за развој русинске књижевности. Међу њима су, поред Х. Костељника, још и Мафтеј Винај, Јанко Фејса, Осиф Костелник, Силвестер Саламон, Митро Нађ и Михајло Ковач. Русинску књижевност карактерише убрзани и неkontинуирани развој, те је Ј. Тамаш њену периодизацију начинио управо на основу функција књижевног текста. Према Тамашевој периодизацији русинске књижевности, између 1945. и 1963. у русинској књижевности је доминантна функција класног вредновања (Таташ, 1984: 156). Тамаш наводи да сагласно актуелном стању у већини југословенских књижевности, у којима је доминантна идеја социјалистичког реализма, и русинска књижевност у послератним годинама у Југославији дели њихов статус и функцију (Таташ, 1984: 156). За русинску књижевност је карактеристично да нема сагласности

¹ „Остао је Костељник по поетици романтичар истакнутог реда, који је, на високом уметничком нивоу, остварио сопствено књижевно дело којим је, истовремено, утемељио, као водећи национални романтичар, нову словенску – русинску – књижевност” (Таташ, 1986: 327).

„Хавријил Костељник (1886–1948) зачетник је писане уметничке књижевности југословенских Русина” (Таташ, 1984: 87).

² „У нашем књижевном животу тог времена доминантна је Костељникова књижевна личност. Костељник је од 1907. (од друге године студија) живео у Лавову, али је био у сталном контакту с руководиоцима РНПД, у својим писмима их је саветовао и подржавао. На иницијативу РНПД он је написао и нашу прву граматику – *Граматику бачванско-рускеј бешеди*, штампану у Српској манастирској штампарији У Сремским Карловцима 1923.” (Раташ, 2002: 555).

³ „Јазичије – мешавина црквенословенског, украјинског, пољског и руској језика са елементима народних карпатских говора” (Раташ, 2002: 542).

између одређених периода и раздобља односно стилских формација, на начин на који је она присутна у развијеним европским књижевностима, „али у појединим књижевним делима можемо препознати структуру или мотивацијски систем карактеристичне за одређену стилску формацију, зависно од искуства књижевности као избора из традиције и креативних склоности појединог писца” (Тамаш, 1984: 197).

Наредни период, омеђен годинама 1964. и 1980, период је у ком је „савладано „заостајање” у неконтинуираном и убрзаном развоју књижевности југословенских Русина” (Тамаш, 1984: 198).

„Русинска књижевност је у пољу неодређености између књижевности дијалекатске и националне, матичне и аутономне, са променљивим основним матичним контекстима” (Тамаш, 2008: 14). Ј. Тамаш истиче да развој русинске књижевности до 1918. године треба посматрати у закарпатском (тачније украјинском) контексту а након тога у контексту југословенских књижевности, јер је питање да ли би издвојена из тих контекста и без њих она уопште могла да се развија (Тамаш, 2008: 14–15). У том смислу, Тамаш сматра да је статус књижевности регионалног идентитета за русинску књижевност смислен и потребан, јер само у оваквом статусу она може изразити свој потпуни потенцијал који би се изгубио идентификовањем са књижевношћу на коју се ослања.

ПРОЖИМАЊЕ СТВАРАЊА: БИОГРАФСКИ ПОДАЦИ О Г. АЈГИЈУ И Н. ШАНТИ

Биографија Генадија Ајгија (1934–2006), чије је право презиме⁴ било Лисин, врло је живописна. На почетку свог песничког стваралаштва Ајги је писао на матерњем чувашком језику (велики утицај на његов рад имали су познати чувашки песници М. Сеспел⁵ и П. Хузангај), дебитовао је 1949. године (Јурченко, 2017: 166), и повремено публиковао у чувашкој периодици. Прву књигу песама на чувашком језику *У име оца* објавио је 1958. (Јурченко, 2017: 166), али је оцењена као неподобна због „подривања основних метода социјалистичког реализма” (према Ënciklopediâ Krugosvet),

⁴ Презиме је мотивисано чувашком традицијом. Наиме, један од песникових предака наводно је погрешно изговарао чувашку реч *онај* (чув. *хайхи*), испуштајући иницијални консонант, те се чуло *айхи* одакле и Ајги (према Ënciklopediâ Krugosvet).

⁵ О рефлексiji чувашког етноса у поезији М. Сеспела и Г. Ајгија в. више код: Ермакова, 2011а; 2011б.

што је послужило као разлог његовог „избацивања” са Књижевног института А. М. Горког (али га је ипак, након годину дана, завршио). За потоње Ајгијево стваралаштво било је изузетно значајно познанство са Б. Л. Пастернаком са којим се упознао током школовања у институту (Guzenkova, 1998: 214), јер му је он саветовао да почне да пише песме на руском језику, што Ајги од 1960. године и чини (Jurčenko, 2017: 166)⁶, али није запоставио ни свој матерњи језик те наставља да повремено објављује своје стихове на чувашком, за које М. Јовановић (1987: 214) наводи да су преводи руских стихова који настају од 1960. год.: *Музика за цео живот* (1962), *Корак* (1964), *Развијање* (1971) и *Песме* (1980).

Очувању чувашког језика није допринело једино књижевно стваралаштво Г. Ајгија већ и његов преводилачки ангажман, који је сматрао својеврсном везом са завичајем који је напустио ’50-их година (Guzenkova, 1998: 218). На чувашки језик је превео, осим дела руских аутора (нпр. *Василија Тјоркина* Твардовског, *Облак у панталонама* Мајаковског и др.), и европске ствараоце (попут Дантеа, Шелија, Витмана, Лорке). За собом је оставио и антологију чувашке поезије⁷ (предговор је написао сам) објављене први пут 1986. у Риму под називом *Песме народа са Волге*, која је, осим на руски, била преведена и на мађарски, италијански и енглески језик, упознавши на тај начин Европу са чувашком књижевном традицијом. Целокупним својим ангажовањем Генедиј Ајги учинио је доступним широкој читалачкој и стручној публици⁸ књижевно благо једног малог народа, уједно подржавајући развитак чувашког језика и културе.

Никола Шанта је рођен у Ђурђеву 1959. године, од 1965. живео је у Врбасу, док од 1986. живи у Куцури. Ови подаци говоре о томе да М. Шанта читав свој животни и стваралачки (радни) век непрекидно проводи у вишејезичној средини, те се одговор о писању на два језика, русинском и српском, може крити управо у наведеној биографској чињеници. Од 2005.

⁶ Дуго су објављиване само у иностранству (прва његова књига поезије на руском језику објављена је 1975. у Минхену). Тада је у Русији важио за чувашког песника и преводиоца и по томе је остао познат до данас, мада 1987. године почињу да се штампају његове књиге поезије на руском језику и у тадашњем СССР-у (Jurčenko, 2017: 166). Уникалност Ајгијеве поезије и на чувашком и на руском језику садржана је, према А. Хузангају, у настојању да „остајући Чуваш буде грађанин света” (Huzangaj, 2006 према Jurčenko, 2017: 168).

⁷ Он је поетички преосмишљавао и интерпретирао чувашки фолклор (Guzenkova, 1998: 220).

⁸ Ајгијева поезија имала је утицаја и на македонске ауторе (в. више код Nikolovska, 2016).

године Шанта ради у Новинско-издавачкој установи „Руске слово” у Новом Саду на месту одговорног уредника издавачке делатности на русинском језику, што, с једне стране, говори о изузетној стручности и посвећености не искључиво русинској књижевности него и очувању и популаризацији русинског језика и културе.

Своју прву књигу поезије *Водена игла* објавио је 1985. године на српском језику, затим следи књига *Заяци* (што је, заправо, верзија поменуте књиге на русинском језику, и публикована је исте године), а потом и двојезична збирка песама *Ослухованя/Ослушкивања* (1989), те *Варгоч* (2004) и *Откривање света* (2009). Књигу есеја *Шантовки* објавио је 2016. године. Осим поезије и есејистике, публиковао је и романе: на русинском *Папуча страцена у Львове* (2011), док је шест година касније на српском језику објављена *Панонска неман*.

О значају поезије Н. Шанте у више наврата писали су истакнути савремени теоретичари књижевности. На пример, Јулијан Тамаш (након објављене прве две Шантине књиге поезије) назвао је Шанту песником интелектуалног веризма, у смислу везаном за Хегелово схватање идеје, а као знак распознавања поезије овог песника, наводи повезивање конкретног са метафизичким (Тамаш, 1997: 360). Даље Тамаш наглашава да би погрешно било Шанту уврстити међу песнике егзистенције, јер он о егзистенцијалијама не говори из становишта савременог човека опрхваног апсурдом, већ користи симболе свакодневног живота, као што су недосегнути дом, трагови, па и симбол коже као испражњеног идентитета, који представљају његове преображене ликове (Тамаш, 1997: 361). Н. Шанта у својој поезији јасно повезује чињенице, појаве, ствари око себе са рефлексijом о њима, те се са „становишта естетике овде ревитализује појам контемплабилности који подразумева да је књижевно односно уметничко дело поклоњено песнику од стране апсолута како би он са усана Господњих изразио појединост или мисао о њему сагласну милости Божијој” (Тамаш, 1997: 362). О песмама из књиге поезије *Ослухованя/Ослушкивања* Зоран Ђерић је рекао да су оне „покушај разумевања смисла живота, али и потраге за милосрђем, прочишћењем; вера у непознато, али и страх од њега” (Šanta, 1989). И управо би се тако могла представити Шантина поезија, јер он у својим песмама приказује свет виђен очима у једном тренутку, тајне живота не разоткрива, већ упућује читаоца на њихово одгонетање са сваким новим читањем. „Песник литераризује своју фасцинацију смрћу и вечношћу,

нематеријалним светом идеја, друштвним моралом, хришћанством, феноменом власти” (Konstantinović, 2009: 98).

Поезија М. Шанте до сада је преведена на српски, украјински, румунски, руски и македонски језик, чиме русинска поезија (али и књижевност уопште) добија заслужену афирмацију у ширем словенском контексту.

МОТИВ СТВАРАЊА СВЕТА У ПОЕЗИЈИ АЈГИЈА И ШАНТЕ

Пажњу у овом одељку поклањамо одабраним песмама ГенADIЈА Ајгија и Николе Шанте из различитих периода њиховог стваралаштва, не бисмо ли на ваљан начин покушали да опишемо разумевање стварности ових песника и њихово виђење стварања света.

На почетку би ваљало истаћи да се, као и у француских симболиста, понајпре Верлена, код Ајгија срећу симболи и појаве које постају стална карактеристика његове поезије – тежња да се проникне у тајне постојања и стварања кроз актуелну стварност, односно да се оно што нас окружује искористи као начин спознаје идеалне суштине света (Anisimova, 2010: 9). У ту сврху Ајги користи *поља, шуме, дрвеће* који, осим што осликавају карактеристике поднебља са којег он потиче (дати мотиви присутни су и код других чувашких песника), истовремено пружају и увид у схватање Ајгијево концепције постојања. Читава Ајгијева поезија је, према Анисимовој (2010: 7–10), след личних интерпретација природе, света око себе и у себи без „интелектуалне прераде информација”; поезија Г. Ајгија, заправо, фиксира чисте утиске песника.

У поезији Николе Шанте такође се, сматра Д. Вујков (2009), као песничка мотивација препознају човекова судбина и питања у вези са смислом постојања. „Шанта, и открива, и ослушкује свет: свет у себи, трептаје душе, те божанске искре у нама, и разоткрива спољашњи (макрокосмос) у којем се од постанка до данас, боре силе добра и зла (гладијатор и Христ)” (Vučković, 2009: 89).

Једна од првих Ајгијевих песама – *Овде* (рус. *Здесь*) – настала 1958. године и чини саставни део циклуса *Почеци пропланка*, који се, према М. Јовановићу, одликује песничким стварањем као сакралним чином у области трагичког (Јовановић, 1987: 217). У датом циклусу, али и у свим наредним, присутан је мотив песничког стварања света заједно са Богом (Јовановић, 1987: 217), односно песник је попут Бога – у својим песмама ствара свет по свом виђењу. Закључује се да је за Ајгија стварање непрекидан процес, те

стога је и поезија преношење процеса стварања, при чему Ајги употребљава бројне интензификације.

Слични мотиви препознају се и код Н. Шанте. Наиме, реч је о стварању света путем песама уз Божију помоћ, у ком песник и Бог постају ствараоци новог света у свакој новој песми. Мотив стварања света путем песме чест је покретачки мотив, осим у Шантиној поезији, и у његовим есејима објављеним у књизи *Шантовки* (2016). Наводимо одломке из есеја који о томе сведоче: „У нама је моћ божија и велика, само треба имати храбрости и снаге да је пробудите” (Šanta, 2016: 28).⁹ Наведени одломак из есеја говори о улози писача у људским животима и њиховом утицају на читаоце. Шанта спомиње књижевне јунаке попут Дон Кихота и Ане Карењине, који су постали део наше свести, те пишчеву величину види управо у моћи да ствара јунаке који ће утицати на поглед на свет својих читалаца: „Ако је моћ уметничког духа велика као што је моћ Толстојевог или Хомеровог духа, онда ликови које је писац стварао пре више од сто година или више хиљада година живе и данас, а живеће и после нас” (Šanta, 2016: 27).

Међутим, Шанта осећа да је за покретање те стваралачке моћи писца од суштинске важности истовремено присуство Божијег духа. Из преплитања уметничке стваралачке моћи и Божијег духа произилази не само ново уметничко дело, а тиме и нови свет отелотворен у том делу, већ и песничково приближавање Богу: „И писање ја доживљавам као приближавање Богу. Што боље пишеш, ближи си му” (Šanta, 2016: 64). О Божијој моћи која, ако јој се песник препусти, усмерава пишчеву моћ стварања, говоре и следећи стихови:

Немаш тело.
Диригујеш мојим нервима
Мојим расположењем
И мојим темпераментом.
Немаш душу.
У ком ћеш се облику јавити
Када се преобразиш, кроза ме?
Да ли ћеш бити песма,
Нова љував,

---

⁹ Цитати из књиге *Шантовки* су преведени са русинског на српски језик. Превод: Ана Римар Симуновић.

Учињено добро дело,
 Мисао,
 Или ново пријатељство.
 Суптилност моје душе
 Твоје је резбарско дело (Šanta, 1989: 25).

Стварање поезије као стварање света читава се и у Шантиној песми *Могућност*:

Када би поезија била
 Темелј стварања новог света
 Ритам песме био би ватра
 Једноставност њеног израза, ваздух
 Блесак слике, вода
 Метафора, земља
 И човек би био земља
 Као што је и сада¹⁰ (Šanta, 2009: 71).

Међутим, стварање новог света кроз поезију не подразумева и откривање његових тајни већ управо супротно – створен нови свет нас доводи до питања разоткривања тајни света у којем живимо. Како код Ајгија, тако и код Шанте наилазимо на непрекидне покушаје откривања смисла човековог постојања живота, као и света који га окружује. Као илустрацију наводимо песму *Откривање света* М. Шанте:

А ко сам ја?
 То је непознаница и мени
 Када почнем да откривам самога себе
 Почео сам да откривам свет, Бога (Šanta, 2009: 74).

Средство којим писац преноси својим читаоцима покушаје откривања тајни човека и света јесте језик, а језик Шанта назива „плетеницом Божјом” у песми *Плетеница*:

---

¹⁰ Избор и препев песама из књиге *Откривање света* начинила је Данице Вујков.

Ако је време исто што и Бог
Шта је онда језик?
Има ли ишта моћније од Бога?
Да ли би било Бога да језика нема?
Језик је моћ која повезује душе у велико биће
Језик је плетеница Божија (Šanta, 2009: 78).

Најзад долазимо и до сржи оваквог схватања настајања поезије и књижевности уопште: „Књижевност и човеков разум у специфичном су односу међусобног надопуњавања и преплитања. Као плетеница. Па ипак, на почетку свега била је Реч.” (Šanta, 2016: 32). Наиме, „На почетку беше Реч, а онда је она добила отелотворење. Тиме је све речено. Ја верујем да наши животи у многоме зависе од онога што изговарамо” (Šanta, 2016: 34).

Важност речи је изузетно велика. Наиме, иако песник има моћ стварања новог света, за испољавање те моћи неопходна је реч, јер без изговорене или написане речи многе ствари и појаве не би постојале јер не би доживеле своје отелотворење. У вези са оваквим разумевањем значаја речи и језика уопште, необично су инспиративни стихови које је Шанта написао подстакнут доживљајем тренутка у ком разговара са пријатељем, а тај тренутак он види као фомирање тела тог разговора. У томе такође препознајемо моћ и значење које реч има за Н. Шанту, јер и у првим јутарњим речима које проговара са својом супругом, он види стварање нокта новог тела:

Реч моја је небо исписано линијама млазњака,
Тајна прореза на хаљини,
Вештачки бубрег (Šanta, 1989: 49).

Моћ стварања коју поседује реч исказана је и у следећим стиховима:

У служби речи без којих нема досезања смисла
Без речи, и Бог није оно што јесте (Šanta, 2009: 85).

Генадиј Ајги, како је и раније речено, такође стварање песме сматра креирањем света уз посредство Бога, а, као и Шанта, непрекидно настоји да открије тајне људског постојања и света у ком живи.

У песми *Овде* супротстављени су поларитети „овде” и „тамо”, односно сигурност нечега што нам је познато (нпр. тренутка, дома, добро

знане свакодневице) – што Ајги назива *скровиштем које чува људе* – и неизвесност пред новим и непознатим (бесмртност). Песник истиче значај актуелног тренутка, оријентисан је на „сада и овде“:

И одгонетка бесмртности
није изнад одгонетке
жбуна обасјаног зимском ноћи (Ајги, 1987: 7).

Наиме, одгонетка бесмртности је у нама, и то сада, јер „овде све одговара једно другом језиком исконски-узвишеним” (Ајги, 1987: 7). Као додатна илустрација значаја тренутка у коме постојимо и наше (субјективне) стварности, може да послужи и стих „овде живимо и овде смо лепо” (Ајги, 1987: 8).

Ноћ уочи пролећа (1964) припада циклусу „Степен: стабилност”, у који улазе песме написане 1964. и 1965. године. Као и многи симболисти, и Ајги значајно место у свом стваралаштву посвећује симболици боја. У наведеној песми присутна је опозиција *црно : бело*, односно *помрчина : нови дан*, тј. „бела поља”. У песнику помрчина изазива страх, али он зна да ће „петао криком најавити одрон далеког грумена земље” (Ајги, 1987: 47) и да ће тада „стубови и увале помрчине”, привучени ватром издалека, напустити простор у коме се тренутно налазе и уступити место „белим пољима”, односно наступиће нови дан. Ватра која растерује помрчину такође се може схватити као ентитет повезан са белим, тј. светлим, јарким (односно, може се и она условно тумачити кроз призму горенаведене опозиције *црно : бело*); поготово уколико претпоставимо да је та ватра заправо сунце, свитање. Пошто се пејзаж као спољашњи свет може разумети и у спрези са унутрашњим светом песника, онда можемо да закључимо да неки унутрашњи пориви терају песника да жељно ишчекује нови дан и разрешење тескоба које помрчина собом носи.

Песма *А сад је вазда снег* (рус. *Теперь всегда снега*) припада циклусу „Провинција живих”, у који улазе песме настале 1978. и 1979. године. Доминантни мотиви у песми су душа, снег, сјај и смрт. На почетку песме Ајги нам сугерише да су душа, снег и сјај заправо смрт:

душа и снег и сјај
а све је тек о том
да они то је смрт
да они смрт што јест (Ајги, 1987: 105).

Душа се пореди са снегом и његовим сјајем, а претходно цитирани стих је игра језика и смисла и упућује нас на испражњену егзистенцију (Таташ, 2008: 155), а не на буквалну смрт, што је један од примера интензификација у Ајгијевим песмама. Како се може приметити, човек је нераскидиво везан с природом, чак се и „трнутно мртвило” природе (снег) посматра као мртвило човека, празнина која може нестати исто тако брзо како је и настала – „јест вихор чудо трен; и неста Леш тај-Крај”, али у датом тренутку о томе нема назнака јер „о Боже опет снег; и јест да јесте снег” (Ајги, 1987: 106).

У Шантиној поезији такође препознајемо веома блиску везу човека и природе, а тренутак у ком лирски субјект постаје свестан снега, тренутак је тишине у којој, чини се, тај лирски субјект продире у делић тајне света:

Још није свануло
Ослушкујем
Мир и тишина
Шта је свечаније у васцелој природи
Од падања пахуље?
У тренутку том, само снег и моја свест о њему
Када тишину наруши
Стругање нечије лопате
Постајем свестан тела, материје
И људи у селу
Тренутак када сам био пахуља
Ишчезава (Šanta, 2009: 27).

Мотиви ноћи, таме и душе поново се јављају у Ајгијевој песми *Призор с дрвећем*. Расположење песника је као и тренутна карактеризација стварности: он је застрашен оним што види, али ипак „има нечег људског – у тој немуштој неразумљивости” (Ајги, 1987: 111). Међутим, Ајгију, за разлику од Верлена, тишина (*немушта неразумљивост*) није непријатна, већ је преко потребна да би се спознало оно безгласно, духовно (Anisimova, 2010: 13), зато у њој има нечег *људског*. Живот песника посматра „усред белих фигура; са мрачног дрвећа: душа” (Ајги, 1987: 111). Наведени стих може се протумачити и у светлу чињенице да је, на пример, душа светла тачка, нада коју је песник спознао у себи, упркос црној и непријатној стварности која га је окружила, а спознао ју је управо јер га *немушта неразумљивост* није поколебала, већ натерала да се загледа у себе.

У својим есејима, као и у поезији, Шанта покушава да расветли дубљи смисао постојања, да открије своје место као песника у свету, да проникне у тајну односа између песника и читаоца, а врло је занимљив начин на који види стварање света кроз песму, начин веома сличан Ајгијевом виђењу истог феномена. О томе сведоче наредни одломци:

Много је онога што у нашим душама није именовано. Да је то уистину тако, уверава нас непрестани немир да опет пробамо да запишемо, или да напишемо нешто право, нешто за чиме непрекидно жудимо. То је потреба за именовањем онога што интуитивно осећамо да постоји. Неки дубљи смисао нашег постојања. И ми га непрекидно тражимо у, засад неименованим стварима, догађајима, односима, осећањима, животним драмама, неоствареним љубавима, жељама, несрећама, душевним болима. [...] Један од циљева књижевности је да писац препозна једно могуће виђење стварности, спољашње и унутрашње, као причу, догађај, у сваком случају матрицу по којој се људи понашају (Šanta, 2016: 31).

Будући да је писац који припада малој књижевности, Шанта је уверен да је за њега, као и за све представнике малих књижевности, веома важно да добро знају свој матерњи језик, своју националну историју, традицију, менталитет. Он сматра да нико не треба да жали што не припада некој другој култури, јер „од Бога је постављен ту где је и такву судбину треба да прихвати, истражује и препознаје који су разлози што је постављен управо овде” (Šanta, 2016: 46).

Говорећи о различитим видовима уметности које негују Русини, овај писац сматра да је управо књижевност уметност у којој се најснажније огледа русински менталитет: „због тога што је средство путем којег се изражава – језик, а језик је по својој природи најаутентичнија карактеристика једног народа” (Šanta, 2016: 61). Шанта још сматра да стварању на русинском језику, овом језику у нестајању, посебност даје управо овакав статус, који му омогућава непрекидно тражење смисла стварања књижевности на овом језику. „Смисао који језик у експанзији или у стагнацији не познаје. Као што и човек који умире има сазнања која није имао док је живео пуним плућима” (Šanta, 2016: 70).

ЗАКЉУЧАК

Настојали смо да представимо основне податке о књижевности народа који, на територијама на којима живе, представљају мањинско становништво. Реч је, наиме, (1) о Чувашима, који живе у Чувашкој Републици у саставу Руске Федерације, и чији су језик, култура и традиција у сталном контакту са већинским народом, Русима. Такође смо представили (2) русинску књижевност која данас функционише као регионална књижевност унутар Републике Србије. Посебну пажњу посветили смо биографским подацима о двама представницима проучаваних малих књижевности – Генедију Ајгију и Николи Шанти, стога што сматрамо да је то важно за разумевање контекста њиховог књижевног стваралаштва.

Наиме, премда смо представили поједине песме из различитог периода стваралаштва Генедија Ајгија, може се запазити да он у сликању свакодневице и стварању света обилато користи песничке интензификације, које су комплексне за анализу јер се ради о песнику који не само лексичка и стилска, већ и синтаксичка средства, користи на врло особит начин, како би што боље предочио читаоцу свој доживљај стварности. Међутим, управо специфична употреба наративних средстава и честа одсуства интерпункцијских знакова усложњавају читаоцу процес разумевања Ајгијеве поезије стварања света и свакодневне стварности.

Код Николе Шанте је изузетно наглашено схватање да је стварање песме уједно и стварање света уз Божију помоћ, те песник и Бог заједно постају његови ствараоци. Како Шанта стварање поезије види истовремено и као приближавање Богу, за њега је неопходно да се на том стваралачком путу препусти управо тој Божијој помоћи без које новог света не би било. Писац тим створеним светом утиче на своје читаоце, њихов поглед на свет и на свест уопште. Пошто се писац у стварању света користи језиком, долази се до закључка према ком Шанта сматра да се књижевност и разум допуњују. Реч тако добија почасно место у стварању света – да нема ње, не би било ни новоствореног света у поезији.

Како је реч о малим односно регионалним књижевностима, неопходно је нагласити значај стварања Шанте и Ајгија како на њиховим матерњим језицима, тако и на језицима држава у којима живе и/или пишу. У контексту значаја матерњег језика за писца, а посебно кад је реч о оваквим књижевностима, указаћемо још једном на мишљење Јулијана Тамаша да је „преко свог или матерњег језика најприроднији контакт између бића и

универзума. То значи и најплоднији” (Таташ, 2017: 65). Проучавани писци, Генадиј Ајги и Никола Шанта, изузетно су свесни значаја својих матерњих језика – чувашког и русинског, трудећи се да читаоцима осликају мотиве карактеристичне за језичку традицију на којем и са којим су одрасли. Ј. Таташ са пуним правом аргументовано истиче да би књижевно дело требало да буде написано на изворном језику свог ствараоца, „али уколико не казује битну поруку књижевном и животном искуству носиоца другог језика, том делу нешто недостаје” (Таташ, 2017: 65). Ипак, Г. Ајги и Н. Шанта су овај тежак задатак испунили изузетно успешно, и то не једино својим истанчаним поетским осећајем него и укупним ангажманом у вези са очувањем језичке и културне традиције својих народа.

Анализирана дела ове двојице писаца, представника „малих” тј. регионалних књижевности, показала су и доказала да и преведена на друге језике она подједнако разговетно и гласно говоре о универзалним тајнама живота и света.

ЛИТЕРАТУРА

- Anisimova, E. G. (2010). *Tvorčestvo Gennadiâ Ajgi v kontekste proâvleniâ èstetiki simvolizma v evropeskoj, ruskoj i čuvaškoj literature*. AKD. Čeboksary. (Cyrillic)
- Ermakova, G. A. (2011a). Oтраženie nacional'noj kartiny mira v semiotike jazykovyh edinic liriki M. Sespelja i G. Ajgi. *Vestnik Čuvaškogo universiteta*, № 2, *Lingvistika*, 229–305. (Cyrillic)
- Ermakova, G. A. (2011b). Kartina mira čuvaškogo ètnosa v semiotike jazykovyh edinic liriki M. Sespelja i G. Ajgi. *Ežegodnik finno-ugorskih issledovanij, Jazykoznanie i literaturovedenie*, 32–39. (Cyrillic)
- Gorskij, S. P. (1959). *Očerki po istorii čuvaškogo literaturnogo jazyka: dooktjabr'skij period*. Čeboksary: Čuvaškoe gosudarstvennoe izdatel'stvo. (Cyrillic)
- Guzenkova, T. S. (1998). Gumanitarnaja intelligencija neruskoj nacional'nosti v Moskve: problema identičnosti. *Mir Rossii*, № 1–2, 199–226. (Cyrillic)
- Huzangaj, A. (2006). Voprošanie o Boge. *Novoe literaturnoe obozrenie*, 79/3, 217–222. (Cyrillic)
- Jovanović, M. (1987). Poezija Genadija Ajgija. U: Ajgi, G. (1987). *A sad je vazda sneg*. Beograd: Narodna knjiga. 211–225. (Cyrillic)
- Jurčenko, T. G. (2017). Poëtičeskij mir Gennadija Ajgi: aspekty izučenija. (referativnyj obzor). *Social'nye i humanitarne nauki. Otečestvennaja i*

- zarubežnaja literatura. Ser. 7, Literaturovedenie: Referativnyj žurnal*, 166–178. (Cyrillic)
- Konstantinović, S. (2009). Kad ne bi bilo smrti, ne bi bilo ni Boga. U: Šanta, N. (2009). *Otkrivanje sveta*. Novi Sad: Ruske slovo. 98–100. (Cyrillic)
- Nikolovska, K. (2016). Poetskiot blesok na Genadij Ajgi vo makedonski kontekst. U: Kuzmanovska, D. (ur.) (2016). *FILKO: Filologija, kultura, obrazovanie*. Štip: Univerzitet Goce Delčev. 655–662. (Cyrillic)
- Ramač, J. (2002). *Gramatika ruskoho jazika*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva. (Cyrillic)
- Studencov, O. R. (2012). Periodizacija čuvaškogo literaturnogo jazyka: istorija i sovremennost'. *Vestnik Čuvaškogo universiteta*, № 1, *Lingvistika*, 262–265. (Cyrillic)
- Tamaš, J. (1984). *Rusinska književnost*. Novi Sad: Matica srpska. (Cyrillic)
- Tamaš, J. (1986). *Havrijil Kosteljnik medzi doktrinu i prirodu*. Novi Sad: Ruske slovo. (Cyrillic)
- Tamaš, J. (1997). *Istorija ruskej literaturi*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva. (Cyrillic)
- Tamaš, J. (2008). *Veličina malih. Poetika regionalnih i malih književnih tradicija*. Novi Sad: Vojvođanska akademija nauka i umetnosti. (Cyrillic)
- Tamaš, J. (2017). *Skladanje identitetoh*. Novi Sad: Ruske slovo. (Cyrillic)
- Vujkov, D. (2009). Otkrivanje sveta Nikole Šante. U: Šanta, N. (2009). *Otkrivanje sveta*. Novi Sad: Ruske slovo. 89–91. (Cyrillic)

ИЗБОРИ

- Ajgi, G. (1987). *A sad je vazda sneg*. Beograd: Narodna knjiga. (Cyrillic)
- Ènciklopediâ Krugosvet. Ajgi, Gennadij Nikolaevič.
http://www.krugosvet.ru/enc/kultura_i_obrazovanie/literatura/AGI_GEN_NADI_NIKOLAEVICH.html?page=0,0 (9. 8. 2023) (Cyrillic)
- Šanta, M. (1989). *Osluhovanja/Osluškivanja*. Titov Vrbas: Narodna biblioteka „25. maj”. (Cyrillic)
- Šanta, M. (2009). *Otkrivanje sveta*. Novi Sad: Ruske slovo. (Cyrillic)
- Šanta, M. (2016). *Šantovki*. Novi Sad: Ruske slovo. (Cyrillic)

Анна Римар Симунович

Тијана Балек

СОЗДАНИЕ МИРА В ПОЭЗИИ Г. АЙГИ И Н. ШАНТЫ

Резюме

В статье исследуется способ создания мира, который проявляется в поэзии Геннадия Айги и Николы Шанты. Оба писателя являются представителями т. н. региональных литератур — русинской и чувашской. Именно из-за этого, особое внимание уделяется биографическим данным об этих писателях. В статье также подчеркнута значимость творчества Айги и Шанты на своих родных языках — чувашском и русинском. Кроме усилий по сохранению своего родного языка и культурных традиций посредством литературного творчества, данные писатели писали/пишут и на официальных языках государств на территории которых они живут. Общее в поэзии Шанты и Айги — это то, что поэзию считают инструментом создания нового мира, который рождается перед глазами их читателей. Универсальные секреты жизни и мира, закрепленные в поэзии Шанты и Айги, успешно переносятся из их родных языков в другие языки.

Ключевые слова: Геннадий Айги, Никола Шанта, чувашская литература, русинская литература, региональные и маленькие литературные традиции.